

УДК 343.11:343.131.5

С. О. Ковальчук, канд. юрид. наук, доцентНавчально-консультаційний центр
Одеської національної юридичної академії у м. Івано-Франківську,
вул. Максимовича, 17, Івано-Франківськ, 76007, Україна

ПРОЦЕСУАЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ СТОРОНИ ЗАХИСТУ У ПОПЕРЕДНЬОМУ РОЗГЛЯДІ КРИМІНАЛЬНОЇ СПРАВИ АПЕЛЯЦІЙНИМ СУДОМ

Стаття присвячена висвітленню повноважень засудженого та його захисника під час попереднього розгляду кримінальної справи апеляційним судом. Автором аналізуються норми КПК України, які закріплюють права суб'єктів захисту на цьому етапі стадії апеляційного провадження.

Ключові слова: засуджений, захисник, попередній розгляд справи.

Стадія апеляційного провадження — наступна після судового розгляду справи самостійна стадія кримінального процесу, в якій апеляційний суд перевіряє в межах поданої апеляції законність та обґрунтованість вироку суду першої інстанції, який не набрав законної сили, а також постанови та ухвали суду першої інстанції, та постановляє рішення про залишення їх без змін, зміну чи скасування.

Дослідженню процесуальної діяльності суду та сторін обвинувачення і захисту в стадії апеляційного провадження присвячена значна увага вчених. Зокрема, вказані питання розглядають у своїх працях О. Ю. Костюченко, Л. М. Лобойко, В. Т. Маляренко, М. А. Маркуш, І. Ю. Мірошников, М. М. Михеєнко, О. В. Острогляд, П. П. Пилипчук, В. О. Попелюшко, В. І. Шишкін та ін. Проте у юридичній літературі теоретичні та практичні аспекти участі засудженого, виправданого та їх захисника у судовому засіданні з розгляду кримінальної справи апеляційним судом розглядаються неповно. Це зумовлює необхідність постановки як мети статті дослідження кримінально-процесуальної діяльності сторони захисту в попередньому розгляді кримінальної справи апеляційним судом.

Попередній розгляд кримінальної справи апеляційним судом є самостійним етапом стадії апеляційного провадження, завдання якого полягає у перевірці наявності підстав для розгляду справи у судовому засіданні та вирішенні питань, пов'язаних з підготовкою справи до судового розгляду апеляційним судом. Водночас цей етап є необов'язковим, оскільки відповідно до ч. 1 ст. 357 КПК України апеляційний суд може провести попередній розгляд справи лише у разі необхідності. Коло випадків, за яких апеляційним судом може проводитися попередній розгляд справи, зумовлюється питаннями, які можуть бути вирішені під час його проведення. Зокрема, як впливає зі змісту ч. 4 ст. 357 і ст. 359 КПК України, попередній розгляд справи апеляційним судом може проводитися для вирішення питань, пов'язаних з підготовкою справи до апеляційного розгляду (ч. 1 ст. 358 КПК України), а також для прийняття рішень про відмову в прийнятті апеляції до свого розгляду (ч. 1 ст. 359 КПК України), про повернення справи суду першої інстанції (ч. 2 ст. 359 КПК України), про зупинення провадження у справі (ч. 3 ст. 359 КПК України), про закриття апеляційного провадження (ч. 4 ст. 359 і ст. 364 КПК України).

Як передбачає ч. 2 ст. 357 КПК України, попередній розгляд справи здійснюється з обов'язковою участю прокурора; в судові засідання можуть бути викликані

інші учасники судового розгляду, однак їх неявка не перешкоджає розгляду справи. Відповідно, питання про виклик засудженого, виправданого та їх захисника у судові засідання з попереднього розгляду справи покладається у залежність від розсуду апеляційного суду. У зв'язку з цим, на думку В. О. Попелюшка, порушується рівність прав сторін апеляційного розгляду кримінальної справи [1, 57].

Участь засудженого, виправданого та їх захисника в попередньому розгляді справи апеляційним судом дозволяє забезпечити не лише належне та всебічне вирішення питань, які підлягають розв'язанню на вказаному етапі стадії апеляційного провадження, але й належну підготовку сторони захисту до апеляційного розгляду кримінальної справи. У тих випадках, коли засуджений, виправданий та їх захисник не були викликані у судові засідання з попереднього розгляду кримінальної справи, вони позбавляються можливості висловлювати свої міркування з питань, що вирішуються апеляційним судом, та впливати на рішення, які приймаються ним за результатами попереднього розгляду справи. Відповідно, учасники кримінального процесу повинні бути повідомлені про день, час і місце проведення попереднього розгляду справи. Така позиція відстоюється О. Ю. Костюченко, яка з урахуванням важливості питань, що підлягають вирішенню під час попереднього розгляду справи, вважає за доцільне нормативно закріпити обов'язок апеляційного суду повідомляти всіх учасників судового розгляду про день, час і місце його проведення [2, 96]. Водночас потрібно погодитися з думкою В. Т. Маляренка, який відзначає, що природа участі учасників процесу в попередньому розгляді справи апеляційним судом зовсім інша, ніж у суді першої інстанції, — вони не обов'язково мають брати в ньому участь [3, 48]. Тому питання про явку у судові засідання повинно вирішуватися засудженим, виправданим та їх захисником на власний розсуд, з урахуванням доцільності участі у попередньому розгляді справи (необхідності заявлення під час його проведення певних клопотань, потреби висловлення міркувань з приводу питань, які підлягають вирішенню апеляційним судом тощо).

Під час проведення попереднього розгляду кримінальної справи апеляційним судом засуджений, виправданий та їх захисник користуються наступними правами: 1) висловлювати свою думку з питань, винесених на розгляд апеляційного суду (ч. 3 ст. 357 КПК України); 2) заявляти клопотання (п. 8 ч. 2 ст. 48, п. 3 ст. 263, ч. 1 ст. 266 КПК України та ін.); 3) подавати додаткові матеріали (ч. 2 ст. 362 КПК України).

Заслухавши доповідь судді про підстави, з яких справу було внесено на попередній розгляд, засуджений, виправданий та їх захисник вправі висловити свою думку щодо будь-якого питання, винесеного на розгляд. При цьому вони вправі як висловлювати свої міркування як щодо вирішення питань, пов'язаних з підготовкою справи до апеляційного розгляду, так і щодо необхідності прийняття апеляційним судом певного рішення: про відмову в прийнятті апеляції до свого розгляду, про повернення справи суду першої інстанції, про зупинення провадження у справі, про закриття апеляційного провадження.

Коло клопотань, які можуть заявлятися стороною захисту під час попереднього розгляду справи суддею апеляційним судом, визначається переліком питань, які підлягають вирішенню на цьому етапі стадії апеляційного провадження (ч. 4 ст. 357 і ст. 359 КПК України). Зокрема, засуджений, виправданий та їх захисник вправі заявити клопотання про витребування додаткових доказів, про виклик у судові засідання тих або інших осіб, про давання судових доручень суду першої інстанції, про зміну або скасування запобіжного заходу тощо. Заявляючи клопотання, сторона захисту повинна обґрунтувати, для встановлення яких саме обставин справи апеляційному суду необхідно виконати ті чи інші процесуальні дії.

Так, при заявленні клопотання про проведення судового слідства, засуджений, виправданий та їх захисник можуть обґрунтовувати не лише доцільність проведення судового слідства, але й пропонувати його обсяг (як шляхом вказівки на обста-

вини, що підлягають дослідження, так і шляхом висловлення пропозицій щодо доцільності проведення тих або інших судових дій, за допомогою яких ці обставини можуть бути встановлені). При цьому суб'єктам захисту потрібно враховувати, що обсяг судового слідства повинен забезпечувати як усунення неповноти або односторонності судового слідства, проведеного судом першої інстанції, так і повну перевірку законності та обґрунтованості його вироку чи постанови. Відповідно, засуджений, виправданий та їх захисник вправі обґрунтувати у клопотанні необхідність проведення судового слідства у повному обсязі чи частково.

Заявляючи клопотання про витребування додаткових доказів, засуджений, виправданий та їх захисник повинні зазначити, які саме додаткові докази підлягають витребуванню, з яких підприємств, установ та організацій або від яких фізичних осіб вони мають бути витребувані, які саме обставини, що мають значення для правильного вирішення справи, можуть бути встановлені за допомогою використання додаткових доказів.

Апеляційний суд, отримавши під час попереднього розгляду кримінальної справи клопотання засудженого, виправданого та їх захисника, повинен розглянути та вирішити його на цьому ж етапі стадії апеляційного провадження, що пояснюється направленістю клопотань сторони захисту на вирішення питань, які підлягають розв'язанню апеляційним судом під час попереднього розгляду справи.

Крім того, засуджений, виправданий та їх захисник користуються правом подавати в апеляційний суд додаткові матеріали, під якими потрібно розуміти будь-які документи, речі та предмети, які не досліджувалися судом першої інстанції, містять у собі відомості, що відносяться до справи або підтверджують чи спростовують допущені у справі порушення норм кримінального та кримінально-процесуального закону, та подаються учасниками кримінального процесу до апеляційного суду як засіб перевірки законності та обґрунтованості вироку чи постанови суду першої інстанції.

Підсумовуючи вищенаведене, необхідно відзначити, що процесуальна діяльність сторони захисту під час попереднього розгляду справи апеляційним судом визначається нормативно закріпленим змістом цього етапу та направлена на реалізацію наданих засудженому, виправданому та їх захиснику прав. Реалізація останніх дозволяє їм висловити свої міркування щодо наявності чи відсутності підстав для розгляду кримінальної справи у судовому засіданні та щодо вирішення питань, пов'язаних з підготовкою справи до судового розгляду, заявити клопотання та подати додаткові матеріали.

Викладені в статті положення щодо основних напрямків кримінально-процесуальної діяльності сторони захисту у попередньому розгляді справи апеляційним судом повинні знайти свій подальший розвиток за такими напрямками: 1) розробка тактичних прийомів діяльності засудженого, виправданого та їх захисника на вказаному етапі стадії апеляційного провадження; 2) розробка методичних рекомендацій щодо реалізації захисником прав, спрямованих на здійснення належного захисту засудженого та виправданого у попередньому розгляді справи апеляційним судом.

Література

1. Попелюшко В. О. "Мала" судова реформа в Україні та захист прав громадян. — Острозький національний університет "Острозька академія", 2003. — 124 с.
2. Костюченко О. Ю. Апеляційне оскарження судових рішень у кримінальному процесі України / Київський національний університет імені Тараса Шевченка. — ВПЦ "Київський університет", 2006. — 182 с.
3. Маляренко В. Т. Про розгляд кримінальної справи в апеляційному порядку// Вісник Верховного Суду України. — 2002. — № 2. — 164 с.

С. О. Ковальчук

Научно-консультационный центр
Одесской национальной юридической академии в г. Ивано-Франковске,
ул. Максимовича, 17, Ивано-Франковск, 76007, Украина

**ПРОЦЕССУАЛЬНАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ СТОРОНЫ ЗАЩИТЫ
В ПРЕДВАРИТЕЛЬНОМ РАССМОТРЕНИИ УГОЛОВНОГО
ДЕЛА АПЕЛЛЯЦИОННЫМ СУДОМ**

РЕЗЮМЕ

В статье освещены полномочия защитника во время предварительного рассмотрения уголовного дела апелляционным судом. Автором проанализированы нормы УПК Украины, закрепляющие права субъектов защиты на этом этапе стадии апелляционного производства.

Ключевые слова: осуждённый, защитник, предварительное рассмотрение дела.